

Minden embercsoportnak vannak jelképei. Ezek ölthetik totemek vagy árbocszalagok, énekek vagy himnuszok, rítusok vagy szokások, formulák vagy szavak formáját.

A jelképek tulajdonképpeni természetükön túlmutató jelentéseket hordoznak. Olyan gondolatokat és érzéseket jelenítenek meg, melyek jóllehet nem részei fizikai létezésüknek, mégsem kevésbé reálisak. Az amerikai himnusz dallamának semmiféle objektív kapcsolata nincs Amerika értékeivel, sorsával, mégis ha az amerikaiak meghallják, azonnal Amerika dicsősége jut az eszükbe.

Bármely csoport jelképrendszere annak értékeit, hiedelmeit és törekvéseit tükrözi. Általuk nyer megerősítést a csoport alapvető elkötelezettsége életformájához. Ha életében változás áll be és érdeklődése új irányt vesz, a csoport jelképei átalakulnak az új életkörülményeknek megfelelően.

Amikor a kelet-európai zsidó Amerika földjére lépett, magával hozta korábbi, az óhaza *stetl*-jeiben és városaiban kialakult életmódjának jelképeit. Ezekben a Tóra (a zsidó vallás irodalma) és a kinyilatkoztatás témái, a *zkhus* (a jó cselekedetek védelmező hatása) és a *vikhus* (főleg a tudományos felkészültségen vagy az elődök és a rokonok gazdagságán alapuló magas társadalmi helyzet) tükröződtek. Vele jöttek azok a jelképek is, amelyek társadalmában megkülönböztették a *sheyneh yidn*-t (felső osztálybeli zsidó) és a *prosteh yidn*-t (egyszerű emberek). Önmagát mint *gulus*-ban, száműzetésben élő *goyim*-ot, azaz nem zsidók által körülvetett festi le.

Amerikában a régi életformának át kellett alakulnia. A bevándorlónak a jelentések egy új világát kellett új hazájában megtalálni. Az újonnan érkező bevándorlók a jelképekkel való kísérletezés egy új, egyszerre tudatos és tudattalan folyamatát kezdték meg, melyet még gyerekeik és a gyerekeik gyerekei sem hagynak abba: megkísérik meghatározni maguk számára az Amerika által ajánlott élet lehetőségeit és az azokból adódó identitást.

Az amerikaiaknak, aki egyúttal zsidó is, reagálnia kellett az amerikai jelképrendszerekre. Elfogadta azokat, amelyek az amerikai életmód hallgatóságos értékeivel kapcsolatosak, és többé-kevésbé elutasította Amerika nem zsidó vallásos világának jelképeit. Zavarba hozzák azonban azok a jelképek, melyek értelmezése szerint a világi Amerika és

a nem zsidó vallás értékei között húzódoó senkiföldjén helyezkednek el. Ez az összezavarodottság akkor válik a leginkább kézzelfoghatóvá, ha megvizsgáljuk, milyen jelentést hordoz a karácsonyfa az amerikai zsidók számára.

1958 decemberének első felében, a karácsonyi hangulat tetőpontján, 53 középosztálybeli Chicago South Side körzetében élő szülő véleményét elemeztem. A minta a helyi reform templomokhoz kapcsolódó második és harmadik generációs zsidókból állt. A vizsgálat kérdőíveken és interjúkon alapult. Bár ez a minta rendkívül szűk, mégis kijelöli az elméleti vizsgálódás bizonyos irányait.

Az eredmények szerint ezeknek a zsidóknak 79,2 százaléka soha nem állít karácsonyfát, mégis 37,5 százalékuk úgy gondolja, ha állítana, az „könnyebbé jelentene a gyermekeinek”. 34 százalékuknak, tekintet nélkül arra, hogy állít-e fát vagy nem, problémát okoz, hogy kellene-e fát állítania. 58,3 százalék érzi úgy, hogy gyerekei akarnak fát. 21,4 százalékuk jelezte, hogy nem tudja, mit mondana gyerekeinek, ha azok fát szeretnének. 31,6 százalékuk szeretné, ha a karácsonyfa elfogadható lenne a zsidó vallás számára.

Ezek az eredmények azt jelzik, hogy a karácsonyfát az amerikai zsidók számára érzékelhető jelentéssel bíró szimbólumnak kell tekintenünk. Annak az anyának a gyötrelme, aki nem képes azt mondani gyerekeinek: „Nem, neked nem lehet karácsonyfád!”, világosan jelzi, hogy neki éppúgy, mint gyermekének, erős érzelmei vannak a fával kapcsolatban, és valószínű, hogy az övéi erősebbek. De mik ezek az érzelmek? Milyen hozzáállásokat vált ki a karácsonyfa? Milyen igényeket elégít vagy nem elégít ki.

Tanulságos betekintést nyerünk ezekbe a problémákba, ha statisztikánkban elkülönítve vizsgáljuk a második és a harmadik generációs zsidókat. Ha megvizsgáljuk ezeknek a csoportoknak a válszeit, úgy találjuk, hogy az álláspontok alakulására eltérő folyamatok hatnak.

Nézzük először a második generációs zsidók élethelyzetét. A felnövekvő második generációs gyermek életkörülményeit kimerítően írja le Warner és Srole a *Yankee City Series* 3. kötetében. Úgy találják, hogy a második generációs gyerek életének első néhány évét teljes egészében a család tölti be, személyisége folyamatosan az etnikum tipikus személyiségmintáinak megfelelően fejlődik. Például a szülők közötti kommunikációban használt

nyelv a gyermek nyelvévé is válik. A gyermek viselkedésének és magatartásának kialakítása a csoport normáinak megfelelő.

Ahogy a gyermek idősebb lesz, kezd elszakadni a családi mintáktól. Amikor elmegy hazulról, hogy nem zsidó barátaival játsszon, amikor belép az angol nyelvű iskola kapuján, amikor örömet leli az őt körülvevő idegen értékekben és szokásokban, mindannyiszor a generációk közötti szakadékot szélesíti.

A második generáció tagját egyidejűleg két kultúra tartja hatása alatt: egyrészt az amerikai, nem etnikai jellegű kultúra hívogató gazdasági távlataival, másrészt zsidó szubkultúrája a maga kényszerítő családi kapcsolataival. Hamar rá kell jönnie, hogy Amerikában egy származása folytán korlátozott személy nem érhet el egykönnyen gazdasági felemelkedést. Úgy érzi, hogy ennek az alapvető ellentmondásnak a feloldásához egy olyan *modus vivendi*-t kell találnia, amely kibékíti az amerikai és zsidó volta közötti ellentmondást.

Warner és Srole e személyiség konfliktusfeloldásának három módját vázolja fel. Van, aki szentségtörő magatartásformákat vesz fel, azaz olyanokat, melyek mind Amerika, mind az adott népcsoport társadalmi normáit sértik. Egy más szinten, kortól, műveltségtől, szellemi háttértől függően, a viselkedése „intellektuális” formát ölthet, és ezoterikus vallási vagy politikai mozgalmakba való menekü-

léshez vezethet. Más azzal próbálkozik, hogy megszabadítja magát a zsidó otthontól és háttértől: elhagyja azt, feladja tradícióit és a 100 százalékos amerikaiságot választja. Végül és leggyakrabban ahelyett, hogy a személyiségének két kultúrája vagy akár csak zsidó kultúrájának elemei ellen fordulna, az illető megpróbálhatja a kettőt összhangba hozni.

A második generációs zsidók csoportjának többsége ebbe a harmadik kategóriába esik. Ők olyan emberek, akik őszintén próbálják a múltjuk és jelenük közötti szakadékot áthidalni. Igen ambivalens érzésekkel viseltetnek mind etnikai hátterük iránt, amely fogva tartja és minden amerikai által észrevehető származásukkal bélyegzi őket, mind a külső világ iránt, amely vanakodik befogadni őket. Olyan jelentéseket próbálnak kialakítani maguknak, amelyek segítenek kibékíteni a „zsidót” az „amerikaival”.

A második generáció két, fontos jelképet hordozó szava a *yiddishkeit* és a „kóser jellegű”. A második generáció közös, a zsidó lét teljességét jelképező szava, a *yiddishkeit*, szöges ellentétben áll azzal, ahogy az első generáció tekintette a zsidó élet teljességét. A *yiddishkeit* a régi életforma enyhe kigúnyolása. Konyhai szagokat, jiddis kifejezéseket és szitkozódásokat idéz, kedélyes visszaemlékezéseket a régi szép időkre, félig elfelejtett dalok foszlányait juttatja észbe. A *yiddishkeit* hetykén és

főlényesen bánik a régi zsidó életformával. Az amerikai értékek szemszögéből ítéli meg, és úgy találja, hogy valami hiányzik belőle.

Nem szabad azonban alábecsülnünk a *yiddishkeit* vonzerejét sem. A *yiddishkeit*-et keresvén jó néhány második generációs zsidó hagy el egy templomot, és pártol át egy másikhoz. Lakóhelyéről más környékre költözik, mert az előbbi helyen nem találta az érzéseknek azt a *pot-pourri*-ját, amelyet ő *yiddishkeit*-nek nevez. Meggyőződése, hogy a nem zsidó Amerika híján van ennek, és hogy ez a hiány pótolhatatlan. A *yiddishkeit* nevetségessé teszi a hagyományos életformát, és kifogásolja az amerikai életforma „érzékletlenségét”, ugyanakkor kibékíti az amerikai második generációs zsidók meghasonlott személyiségét.

A „kóser jellegű” étel intézménye is főleg második generációs fejlemény, hasonló jelentéseket hordoz magában. Az étel rituálisan nem kóser, és így az ortodox vallási előírásokat és a szülők gyakorlatát megsérti. Mégsem teljesen amerikai, és valami pontosan meg nem határozható módon az amerikai konyha felett áll. Bár a kóser jelleg kettős idegenkedést testesít meg mind a zsidó háttér, mind az amerikai minták ellen, mégis a népi gyakorlat egy aspektusát és az amerikai életformát olvasztja egybe.

Most lássuk, hogyan vélekedik a karácsonyfáról a második generáció. Az általuk adott válaszok megfelelnek annak a mintának, melyet fenti fejtegetésünk alapján elvárnánk. A népi összetartás erős igényét jelzik. A kijelentésre, hogy „Azt gondolom, a zsidókat nyugtalanítja, ha egy zsidó fát állít” 78,4 százalékuk válaszolt egyetértőleg, szemben a harmadik generáció 57 százalékával. A gyakorlatban a második generációs zsidók 14,2 százaléka állít mindig vagy alkalomadtán karácsonyfát, szemben a harmadik generáció 39,9 százalékával. Rejtett határozatlansága ellenére a második generáció szemmel láthatóan erős, zsidóságában gyökerező fenntartásokkal viseltetik a fa irányában.

Zsidóságuk megőrzésének vágya együtt jár a nem zsidó világgal való kapcsolatuk miatti komoly aggodalommal. 75,6 százalékuk érzi úgy, hogy a nem zsidókat érdekli, vajon a zsidók állítanak-e fát avagy sem; ehhez képest a harmadik generációnak csak 53,3 százaléka. Konfliktusuk, amely abból az igényből fakad, hogy a két kultúrát összhangba hozzák egymással saját személyiségükön belül, kitűnik a gyermekekkel kapcsolatos kérdésekre adott válaszaikból. Bár csak 14,2 százalékuk állít fát, mégis 54,5 százalékuk válaszolta, hogy úgy gondolja, a faállítás könnyebbséget jelentene gyerekeiknek, és 31,5 százalék komolyan fontolóra vette annak lehetőségét, hogy fát állítsanak. Az ellentét azok alacsony aránya, akik állítanak fát, és azok jelentékeny száma között, akik úgy érzik, hogy a gyermekeik igénylik a fát, tükrözi

a bennük zajló konfliktust az amerikai társadalomba való asszimiláció iránti vágyuk és a népükhöz fűződő kapcsolataik iránti hűségük között.

Miképp értelmezik ezek a zsidók a fát? Igen sokan megegyeznek abban, hogy a fa vallási jelkép, és nem világi vagy társadalmi: 71,4 százalékuk szerint vallási szokás, szemben a harmadik generáció 23,1 százalékával. Szóasszociációs vizsgálatokban „karácsonyfa” kifejezéssel kapcsolatban először eszükbe jutó szavak 50%-a volt tisztán krisztológiai természetű. Ez lényegesen több, mint a harmadik generáció 20 százaléka. A második generáció mint vallási jelképet, ezért igényeinek nem megfelelőt jellemezi a fát. Nem kétséges, hogy használatát saját csoportjuk elleni sérelemnek tekintik.

E konszenzus ellenére létezik az ambivalens érzéseknek egy olyan rejtett árama, amely lehetlenné teszi, hogy a második generáció végleg megszabaduljon a fa gondolatától. 26 százalékuk válaszolta azt, hogy nem tudna mit mondani gyermekeinek, ha azok fát szeretnének. (A harmadik generációban csak 8 százaléknak volt ezzel gondja.) A második generációnak csak 78 százaléka érezte azt, hogy a fát a hitük nem fogadja el. 17,3 százalékuk válaszolta, hogy kétségei vannak ebben a kérdésben. E kérdésben feltűnően különbözik a harmadik generáció csoportja, amely egyhangúlag egyetértett abban, hogy a fa idegen a judaizmus számára. Kíváncsi lennék, vajon a második generáció bizonytalansága ebben a kérdésben nem azt a célt szolgálja-e, hogy csökkentse a vallási kifogásokat a fával szemben, és ezáltal részben enyhítse a bűntudat érzését, amelyet az okozott, hogy jelentést találtak egy általuk krisztológiainak meghatározott jelképnek.

A második generációs zsidó tehát a fát mint nem zsidó vallási jelképet határozza meg, amely a csoportja számára idegen és sérti a társait. De egyúttal fontosságot tulajdonít használatának a perem-lét konfliktusainak enyhítésében. Úgy érzi, hogy azok az akadályok, amelyek a gyermekei előtt állnak a nem zsidó kultúrához való alkalmazkodás során, kisebbek lennének, ha esetleg állítanának fát. A fával kapcsolatos reakciójuk tükrözi generációjuk állandó belső ellentmondását – a népe által támogatott követelmények és az Amerika általi befogadás áhítása közötti konfliktust. Ez a dilemma mutatkozik meg a zavarodottságban és ambivalenciában, melyek a feloldhatatlan konfliktusok kísérőjelenségei.

Mit jelent tehát a fa használata vagy szándékolt használata a második generációs zsidók esetében? Jelzi némi ellenséges érzület kifejeződését a zsidó nép irányában. Jelzi a nem zsidó világ iránti nehezitelését, amennyiben egy általa vallásosként meghatározott nem zsidó jelképet világi célokra alkalmaz. És végül, ami a legfontosabb, a karácsonyfa sze-

mélyisége két összetevőjének összekapcsolódásául szolgál. Az ekként értelmezett karácsonyfa osztozik a második generációs zsidók más szimbolikus szavainak tulajdonságaiban. A *yiddishkeit*-hez és a „kóser jelleg”-hez hasonlóan megegyezik velük ambivalenciájukban és a két kultúra közötti szakadék áthidalására tett kísérletükben.

A harmadik generációt véve szemügyre, gyökeresen eltérő képet találunk. Marcus Hansen fogalmazta meg, amit ő a „harmadik generációs érdeklődés elvének” nevez, és amit a következőképpen ír le: „Amit a fiú elfelejteni, arra az unoka emlékezni szeretne.” A harmadik generációnak körülnézve nincs oka alábbvalónak éreznie magát. Ők már Amerika szülöttei. Beszédük ugyanolyan, mint azoké, akikkel érintkeznek. Anyagi jólétük a tipikus polgár átlagos gazdagsága. A harmadik generáció megszabadította magát az idegenségnek attól az érzetétől, amely apáikat gyötörte. Egy, a szülei számára még nem lehetséges módon amerikaiakká váltak. Részei az amerikai hazának, és ők ezt tudják minden idegszálukkal.

De a probléma megoldódása még égetőbbé tette az önmeghatározás problémáját. A harmadik generációs zsidó immár amerikaiaknak tekint magát, de úgy találja, hogy amerikaiak lenni nem elég. Válaszolni kell a kérdésre: „Milyen amerikai vagy?” „Paradox módon éppen abban az identitásban találja meg a választ, amitől apja megszabadulni próbált. Zsidó identitásán, a zsidók csoportjához való tartozásán keresztül megtalálta nevét, a társadalomban elfoglalt helyét. De ennek a csoportnak az alapját többé nem az idegen nyelvű és életformájú, egykori népi kultúra képezte, hanem annak egyetlen átmenthető része: vallásos magja. Herberg írja: „A régi családi vallás, a régi népi vallás megtette azt, amire a nyelv és a kultúra nem volt képes; a bevándorlók vallása, bizonyos elkerülhetetlen módosítás után mint a zsidó nyelv felcserélése az angollal, helyet kapott a dolgok amerikai rendjében. Ezzel egycsapásra eredendően amerikaiává, a csoport meghatározás megszokott elvévé vált.”

A harmadik generációs zsidónak nem volt szüksége zsidóságának tagadására csupán azért, hogy siettesse amerikanizálódását; épp ellenkezőleg, zsidó identitásának megerősítése volt fontos a számára. Az amerikai rendszerben meglelte kettős kulturális örökségének összekapcsolódását, úgy találta, hogy az ugyanannak az éremnek két oldala.

A harmadik generáció nem osztozik a második generáció karácsonyfájával kapcsolatos zavarodottságában. Egyhangúak annak a nyilvánvaló ténynek a megerősítésében, hogy a zsidó vallás nem hagyja jóvá a karácsonyfa használatát. A második generáció 26 százalékához képest csak 8 százalékuknak van kétsége azzal kapcsolatban, mit mondjon a gyerekeinek, ha azok fát kérnének.

Úgy érzik, valami módon helyes az, hogy a zsidónak ragaszkodnia kell vallási szokásaihoz. 93,5 százalékuk válaszolta, hogy úgy érzi, a nem zsidók tisztelik azt a zsidót, aki vallásához ragaszkodván, nem állít fát.

A zavaradottság és az ambivalencia okainak látzólagos eltűnése ellenére válaszaik azt jelzik, hogy a fa szimbolikája felettébb vonzó számukra, jóval inkább az, mint a megelőző generáció számára. 39,9 százalékuk elismeri, hogy mindig vagy alkalomadtán állít fát. 61,6 százalékuk szeretné, ha a karácsonyfa elfogadható lenne a judaizmus számára. Vajon ezek a válaszok úgy értendők, mint szülei dilemmájának továbbélése eltérő formában vagy létezik más magyarázat is?

A harmadik generáció a karácsonyfa jelentését teljesen újrafogalmazza. Láttuk, hogy szülei vallási és ezért teljesen elfogadhatatlan jelképnek határozták meg. A harmadik generáció válaszáinak 76,9 százaléka szerint a karácsonyfa inkább társadalmi, mint vallási jelkép. Ez lényegesen eltér a másik generáció 28,6 százalékától. Amikor a „karácsonyfa” kifejezéshez szavak társítását kértük, első szavaik 20 százaléka volt krisztológiai, a második csoport 50 százalékához képest. A harmadik generáció szekularizálta a fát. Vallásos meghatározását eltüntetve csökkentette alkalmazásának legnagyobb akadályát, és gyengítette a fa korábbi ellenséges implikációit.

De milyen jelentést hozott a fa a harmadik generáció számára? Ennek a csoportnak életbevágó érdeke, hogy újrafogalmazza azokat a célokat, melyeket az élet tartogat számára Amerikában. Cél és identitás utáni kutatásuk főként az újra megerősített hit keretében történik. Ezt példázza a harmadik generáció visszatérése a zsinagógához, és az az erős törődés, amit a vallási szimbolika iránt mutatnak otthonaikban és templomaikban. A vallási szimbolika iránti érdeklődés feléledéséről bőven tanúskodik az ezzel kapcsolatos anyagoknak a Union of American Hebrew Congregations által kiadott kötete. A harmadik generációnak ez a jelképek terén megmutatkozó aktivitása könnyen megfigyelhető az ország bármely liberális templomában.

De létezik ennek az aktivitásnak egy másik aspektusa is. A harmadik generációs zsidó azokat a jelképeket is igényli, melyek valamennyi amerikaiaknak a vallás, faj, osztály, foglalkozás, kor és lakóhely elválasztó kategóriái felett és túl megvalósuló egységét jelképezik. Tudja, hogy bár identitása sajátos és egyedi, ez mégis a társadalom egészenek szélesebb kontextusába való beilleszkedését szolgálja. Önmagát elszakíthatatlanul egy nagyobb rendszer részének érzi, melynek sorsa visszavonhatatlanul egyben az övé is. Ennek értékei alapján ítéli meg önmagát. Lehetőségei szerint alakítja terveit. A társadalom rányomja bélyegét leg-

személyesebb vágyaira. Sívárogoz azok után a jelképek után, melyek megerősítik őt az Amerika egészével való egységben.

William Loyd Warner írja: „A karácsony, a Thanksgiving, a Memorial Day és a július 4. ünnepeink közül azok a napok, melyeken az amerikaiaknak lehetőségük van, hogy kifejezhessék közös érzelmeiket önmagukról, és megosszák érzéseiket másokkal bizonyos kötött, a társadalom által pontosan e célból előre megállapított napokon. Ezeknek az ünnepeknek a funkciója az, hogy az embereket hasonlóságai és közös örökségük hangsúlyozása, különbségeik csökkentése és a hasonló gondolkodás, érzés és cselekvés elősegítése céljából összehozza.”

Milyen jelentést hordoz a fa? 26,6 százalékuk (ellentétben a második generáció 2,9 százalékával) válaszolt egyetértőleg arra a merész állításra, hogy „Egy zsidó azzal, hogy fát állít, megteszi a magáét valamennyi vallás kibékítése terén.” A harmadik generáció 40 százaléka (ne felejtjük el azt sem, hogy 40 százalékuk elismerte, hogy állít fát) egyetértőleg válaszolt arra az állításra, hogy „Bizonyos értelemben a karácsonyfa a barátság és a testvériség kihangsúlyozása által valamennyi amerikai egységét jelképezi.” A második generációnak csak 17 százaléka értett ezzel egyet.

Milyen jelentést idéz fel a harmadik generáció, amikor a fa jelképet használja? Meggyökerezettségét bizonyítja vele.

Mégis, mi ennek a gesztusnak a belső ellentmondása? A harmadik generációs zsidó, hogy kifejezze hitét Amerika és az amerikaiak lényegbeli, a kibékíthetetlen vallási megosztottság felett és túl létező egységében, a karácsonyfát használja, egy vallási jelképet, amely Amerikában mégiscsak elkülönítő jelkép. Az ellentmondás botránnyosságát azzal enyhíti, hogy inkább társadalmi, mint vallási jelképnek nevezi. De legbelül tudja, hogy a fa szimbolikája ellentmondásban van ezzel a céllal. Mi másért mondta volna 93,5 százalékuk, hogy a nem zsidó „tiszteli azt a zsidót, aki kitart vallása mellett abban, hogy nem állít fát.” Csupán 7 százalékuk ismerte el vonakodva, feltételezi, hogy a nem zsidók „tisztelik azt a zsidót, akinek van bátorsága a fa állításához.” A harmadik generációs zsidó tudatában van annak, hogy a vallási hovatartozás egyre fontosabbá válik Amerikában, és hogy amerikai jelképeinek kiválasztásában a partikularitás nem játszhat szerepet. Kényelmetlenül oda nem illőnek érzi, ha használják, mégsem eléggé ahhoz, hogy feladja a fa használatát.

Milyen jövője van a karácsonyfának a zsidók körében? A harmadik generációban eltűnik a második generáció interpretációja. Ez a kulturális átmenet fájdalmas folyamatának terméke, és úgy látszik, hogy kontextusával együtt eltűnik maga is. A harmadik generáció meghatározása kétségtelenül

hosszabb távon fenntartható; jóllehet egy főleg keresztény társadalom domináns tényezőjére támaszkodik, mégis rendkívül vonzó. Jelképrendszere kétségtelenül továbbra is elbűvöli majd a fiatalok a szívét, és megszépíti az idősebbek emlékeit. De vajon fennmarad és tovább fejlődik-e a harmadik generáció meghatározása?

Úgy hiszem, nem. A harmadik generációs zsidó látja Amerika három irányú vallási differenciálódását. Tudatában van annak, hogy amerikainak lenni manapság azt jelenti: valaki vagy protestáns, vagy katolikus, vagy zsidó. Ahogy Herberg mondja, „Egyre több amerikai számára névtelen senki az, aki nem katolikus, protestáns vagy zsidó.”

Ahogy a vallási hovatartozáson alapuló megkülönböztetés erősödik, a harmadik generációs zsidó és leszármazottjai növekvő mértékben ébrednek a tudatára annak a belső ellentmondásnak, amit egy másik csoport vallási identitásának elhatároló jelképeit Amerika egységének jelképeként való használata hordoz. Alkalmasabb jelképekhez fog fordulni, hogy otthonosságát kifejezze.

A „KARÁCSONYFA” VIZSGÁLAT EGYETÉRTŐ FELELETEINEK TÁBLÁZATA

	A teljes		
	minta	3. gen.	2. gen.
	(százalékban)		
1. Azt gondolom, hogy a nem zsidókat érdekli, hogy a zsidók állítanak-e fát	69,2	53,3	75,6
2. Feltételezem, hogy tisztelik azt a zsidót, akinek van bátorsága, hogy fát állítson	6,4	7,1	6,0
3. Feltételezem, hogy a nem zsidók tisztelik azt a zsidót, aki kitart vallása mellett abban, hogy nem állít fát	89,0	93,5	86,2
4. Azt gondolom, a faállítás könyvebbeséget jelent a gyerekeknek	37,5	33,3	54,5
5. Azt gondolom, a fa inkább tekinthető társadalmi, mint vallási szokásnak	45,7	76,9	28,6
6. Azt gondolom, a zsidók valóban tisztelik azt a zsidót, akinek van bátorsága a faállításához	2,4	0,0	3,0
7. Azt hiszem, nyugtalanítja őket egy zsidó, aki fát állít	72,5	57,0	78,4
8. Egy zsidó azzal, hogy fát állít, megteszi a magáét valamennyi vallás kibékítése terén	9,8	26,6	2,9
9. A karácsonyfával kapcsolatban szülem szokását követem	76,9	80,0	75,7
10. Azt hiszem, a karácsonyfát nem fogadja el vallásom	83,9	100,0	78,0
11. Bizonyos értelemben a karácsonyfa valamennyi amerikai egységét jelképezi a barátság és a testvériség hangsúlyozása által	24,0	40,0	17,0

12. Engem foglalkoztat, hogy vajon kellene-e fát állítanom	34,0	50,0	31,5
13. Tudom, hogy mit mondjak gyer- meimnek, ha a karácsonyfa állí- tásról kérdeznek	79,6	92,0	74,0
14. Azt gondolom, hogy a gyerekeim akarnak fát	58,3	89,0	53,3
15. Szeretem a karácsony szellemét	89,1	100,0	85,0
16. Gyerekkoromban volt karácsony- fánk	17,6	40,0	8,3
17. Szeretném, ha a karácsony elfogad- ható lenne a zsidó vallás számára	31,6	61,6	16,6
18. Gyerekkoromban vágytam egy fára	56,5	77,0	48,5
19. A mi családunkban szokás volt a fa- állítás mindig	7,5	13,3	5,3
soha	79,2	60,1	85,8
alkalomadtán	13,3	26,6	8,9
20. Krisztológiai szavak társítása a Ka- rácsonyhoz			

1. szó	43,9	20,0	50,0
2. szó	38,5	27,0	43,0
3. szó	38,8	29,0	45,0

BIBLIOGRÁFIAI UTALÁSOK

Hausen, Marcus Lee, „The Problem of the Third Generation Immigrant”, *Augustinian Historical Society*, Rock Island, Illinois, 1938, pp. 9–10.

Herberg, Will, *Protestant–Catholic–Jew*, New York, 1955, pp. 44, 53.

Warner, W. L., *American Life*, Chicago, 1953, p. 2.

Warner W. L.–Srole, Leo, *The Social System of American Ethnic Groups*, New Haven, 1945.

Milton Matz, „The Meaning of the Christmas Tree to the American Jew”, *The Jewish Journal of Sociology* 3 (1961), 129–137

ZÓLYOMIGÁBOR FORDÍTÁSA

